

Göçmen Emegın Kırılğanlığı ve İş Sağlığı ve Güvenliği: Türkiye’de Kayıt Dışılık, Görünmez Riskler ve Sosyal Politika Sınırları

Rabia Balcı¹

Özet

Uluslararası göç, son yıllarda çalışma yaşamının yapısal dinamiklerini derinden dönüştürmüş ve bu dönüşümün en görünür etkilerinden biri iş sağlığı ve güvenliği (İSG) alanında ortaya çıkmıştır. Özellikle göçmen veya mülteci statüsündeki işçiler küresel ölçekte daha tehlikeli, güvencesiz ve kayıt dışı işlerde çalışmaktadır. Bu durum ise iş kazaları ve meslek hastalıkları riskinin bireysel faktörlerden çok yapısal mekanizmalar aracılığıyla üretilmesine yol açmaktadır. Bu bölümde öncelikle göçmen emeğin İSG alanındaki kırılğanlığı, emek piyasası yapıları, hukuki statüler ve sosyal politika tercihleri bağlamında ele alınmakta; ardından uluslararası literatürden hareketle göçmen işçilerin İSG profiline ilişkin küresel örüntüler incelenmekte ve Türkiye örneği üzerinden bu işgücünün emek piyasasındaki yapısal konumu analiz edilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’de geçici koruma rejimi, çalışma iznine erişimdeki sınırlılıklar ve yaygın kayıt dışı istihdam, göçmen işçilerin İSG risklerini artırırken, bu durum aynı zamanda iş kazaları ve meslek hastalıklarının büyük ölçüde resmî kayıtlara yansımamasına yol açarak veriye dayalı analizleri ve politika üretimini sınırlandırmaktadır. Çalışma sonunda, mevcut İSG ve sosyal politika çerçevesinin göçmen işçilerin sorunlarına yanıt vermede yetersiz kaldığı ve bu sorunun teknik düzenlemelerin ötesinde yapısal eşitsizlikler ile sosyal adaletle doğrudan ilişkili olduğu ortaya konmaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, rabia.balci@amasya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5959-1955

1. Giriş

Uluslararası göç, günümüz çalışma yaşamının en belirleyici yapısal dinamiklerinden biri hâline gelmiştir. Özellikle son yirmi yılda zorunlu göç, ekonomik göç ve geçici koruma rejimlerinin yaygınlaşması, emek piyasalarının bileşimini derinlemesine dönüştürmüş; bu dönüşüm en görünür etkilerinden birini işçi sağlığı ve iş güvenliği (İSG) alanında ortaya koymuştur. Küresel literatür, göçmen ve mülteci işçilerin, ev sahibi ülkelerin emek piyasalarında sistematik olarak daha tehlikeli, güvencesiz ve kayıt dışı işlerde yoğunlaştığını; bunun da iş kazaları ve meslek hastalıkları riskini yapısal olarak artırdığını göstermektedir (ILO, 2018; ILO, 2021; Hargreaves vd., 2019; Moyce ve Schenker, 2018; Porru vd., 2022).

İSG literatüründe göçmen işçiler sıklıkla “yüksek riskli grup” olarak tanımlansa da bu riskin kaynağı bireysel özelliklerden ziyade göçmen emegin yerleştirildiği çalışma rejimleriyle yakından ilişkilidir. Ahonen, Benavides ve Benach’ın (2007) vurguladığı üzere, göçmen işçilerin sağlık ve güvenlik sorunları, göçmen olmalarından değil; maruz kaldıkları iş örgütlenmesi biçimlerinden, güvencesiz istihdam ilişkilerinden ve sosyal koruma mekanizmalarına sınırlı erişimlerinden kaynaklanmaktadır. Benzer biçimde, Moyce ve Schenker (2018), göçmen işçiler açısından risk üretiminin dil engelleri, belirsiz hukuki statüler ve asimetrik güç ilişkileri üzerinden kurulduğunu ortaya koyarak, İSG sorunlarının bireysel davranışlarla açıklanamayacağını göstermektedir. Bu çerçevede göçmen işçilerin İSG sorunları, teknik bir güvenlik meselesi olmanın ötesinde, sosyal politika, emek rejimi ve yapısal eşitsizlikler bağlamında ele alınması gereken bir alan olarak değerlendirilmektedir (ILO, 2019; ILO, 2023).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), göçmen işçilerin büyük ölçüde inşaat, tarım, tekstil, bakım hizmetleri ve düşük vasıf gerektiren imalat sektörlerinde istihdam edildiğini; bu sektörlerin ise yüksek kaza oranları, uzun çalışma saatleri ve yetersiz denetimle karakterize edildiğini ortaya koymaktadır (ILO, 2018; ILO, 2021). Küresel ölçekte yapılan sistematik derlemeler, bu sektörlerde çalışan göçmen işçilerin yerli işçilere kıyasla daha yüksek iş kazası ve işle ilişkili sağlık sorunu riskiyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir (Hargreaves vd., 2019; Porru vd., 2022). Dil engelleri, işyerinde verilen İSG eğitimlerine erişimde yaşanan güçlükler, işverenle kurulan asimetrik güç ilişkileri ve sendikal örgütlenmenin zayıflığı, bu riskleri derinleştiren başlıca faktörler arasında yer almaktadır (Moyce ve Schenker, 2018). Bu nedenle göçmen işçiler açısından iş sağlığı ve güvenliği, yalnızca bireysel koruma önlemleriyle değil, bütüncül sosyal politika araçlarıyla ele alınması gereken bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye, bu küresel eğilimlerin somut biçimde gözlemlendiği ülkelerden biridir. Özellikle Suriye iç savaşı sonrasında milyonlarca kişinin Türkiye'ye sığınması, ülkenin emek piyasasında kısa sürede belirgin bir dönüşüm yaratmıştır. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler başta olmak üzere göçmen ve mülteci işçilerin emek piyasasına katılımı, büyük ölçüde düşük vasıf gerektiren, güvencesiz ve kayıt dışı istihdam biçimleri üzerinden gerçekleşmektedir. Mevcut çalışmalar, bu grubun özellikle düşük ücretli ve yüksek riskli sektörlerde yoğunlaştığını ve bu durumun emek piyasasında kalıcı bir segmentasyon yarattığını ortaya koymaktadır (Dikkaya ve Dinçer, 2023). Hukuki düzeyde çalışma izni mekanizmalarının varlığına rağmen, uygulamadaki sınırlılıklar ve işveren aracılığına dayalı sistem, göçmen işçilerin önemli bir bölümünü fiilen sosyal güvenlik ve iş sağlığı ve güvenliği koruma mekanizmalarının dışında bırakmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014; Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, 2016).

Türkiye'de göçmen işçilerin İSG koşullarına ilişkin akademik çalışmalar, bu grubun iş kazalarına daha sık maruz kaldığını ve bu kazaların önemli bir bölümünün resmî kayıtlara yansımadığını ortaya koymaktadır (Akyıldız vd., 2020; Yıldırım vd., 2023). Kayıt dışı istihdam, yalnızca sosyal güvenlikten yoksunluk anlamına gelmemekte; aynı zamanda iş kazalarının ve meslek hastalıklarının istatistiksel olarak görünmezleşmesine yol açmaktadır. Bu durum, hem riskin doğru biçimde tespit edilmesini güçleştirmekte hem de politika geliştirme süreçlerini zayıflatmaktadır; zira mevcut idari veriler kayıt dışı çalışanları kapsamamaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK], 2022).

Bu noktada “görünmez riskler” kavramı önem kazanmaktadır. Göçmen işçilerin maruz kaldığı iş kazaları ve meslek hastalıklarının önemli bir bölümünün kayıt altına alınmaması, ciddi bir veri körlüğü yaratmaktadır. Resmî istatistikler ile saha araştırmaları arasındaki fark, göçmen emeğin iş sağlığı ve güvenliği alanında sistematik biçimde nasıl dışlandığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Uluslararası literatürde bu durum, yalnızca teknik bir veri sorunu olarak değil; sosyal politikanın kapsayıcılığına ve emek piyasalarının yapısal eşitsizliklerine işaret eden bir sorun olarak değerlendirilmektedir (ILO, 2018; Hargreaves vd., 2019; Moyce ve Schenker, 2018).

Bu kitap bölümü, göçmen ve mülteci işçilerin sağlık ve güvenlik sorunlarını, kayıt dışılık, görünmez riskler ve sosyal politika açmazları ekseninde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma, küresel literatürde ortaya konan eğilimleri Türkiye örneğiyle karşılaştırmalı olarak inceleyerek, göçmen işçilerin İSG alanında neden sistematik olarak dezavantajlı bir konumda bulunduğunu tartışmaktadır. Bu doğrultuda bireysel davranışlara odaklanan yaklaşımların

ötesine geçilerek, emek piyasası yapısı, mevzuat uygulamaları ve denetim mekanizmalarının rolü analiz edilmektedir.

Bölümün devamında öncelikle göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin küresel eğilimler ele alınacak; ardından Türkiye’de göçmen emeğin yapısal özellikleri ve İSG riskleri tartışılacaktır. Sonraki bölümlerde kayıt dışılığın yarattığı görünmezlik sorunu ve sosyal politika açmazları analiz edilerek, göçmen işçiler için daha kapsayıcı ve etkili İSG politikalarına yönelik yönelimler sunulacaktır.

2. Küresel Düzeyde Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Profili

Göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği profili, küresel ölçekte belirgin, tekrar eden ve yapısal örüntüler sergilemektedir. Uluslararası literatür, göçmen işçilerin coğrafi olarak farklı ülkelerde istihdam edilmelerine rağmen büyük ölçüde benzer sektörlerde yoğunlaştığını ve benzer risklere maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, göçmen işçilerin İSG sorunlarının yalnızca ulusal bağlamlarla sınırlı biçimde değil, daha geniş bir küresel emek rejimi çerçevesi içinde ele alınması gerektiğine işaret etmektedir (ILO, 2018; Hargreaves vd., 2019; Porru vd., 2022).

ILO’nun küresel tahminlerine göre dünya genelinde 169 milyondan fazla uluslararası göçmen işçi bulunmaktadır ve bu nüfus küresel işgücünün yaklaşık yüzde 5’ini oluşturmaktadır (ILO, 2021). Göçmen işçilerin istihdam edildiği sektörler incelendiğinde tarım, inşaat, imalat, bakım hizmetleri, temizlik ve hizmet sektörlerinin öne çıktığı görülmektedir. Küresel düzeyde yapılan sistematik derlemeler, bu sektörlerin yüksek fiziksel riskler, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler ve sınırlı denetim mekanizmalarıyla karakterize edildiğini; bu koşulların göçmen işçiler açısından iş kazası ve işle ilişkili hastalık riskini artırdığını göstermektedir (ILO, 2018; Hargreaves vd., 2019; Moyce ve Schenker, 2018).

Göçmen işçilerin İSG açısından dezavantajlı bir konumda bulunmasının temel nedenlerinden biri, tehlikeli işlerde yoğunlaşmalarıdır. Literatürde “3D işler” (dirty, dangerous, difficult) olarak adlandırılan kirli, tehlikeli ve zor işlerin, yapısal olarak göçmen emeğe yöneldiği sıklıkla vurgulanmaktadır (Ahonen vd., 2007). Bu işlerde çalışan göçmen işçiler ağır fiziksel yük, tehlikeli makine kullanımı, kimyasal maruziyet ve ergonomik risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Buna ek olarak, söz konusu sektörlerde iş kazalarının daha sık yaşanması ve meslek hastalıklarının yaygın olması, göçmen işçilerin sağlık risklerini çok katmanlı bir hâle getirmektedir (ILO, 2018; Porru vd., 2022).

Göçmen işçilerin İSG sorunlarını derinleştiren bir diğer yapısal unsur, çalışma ilişkilerinde karşılaştıkları güç dengesizliğidir. Göçmen işçiler çoğu zaman işverenlerine ekonomik, hukuki ve sosyal açıdan bağımlı bir konumda bulunmaktadır. Çalışma izni, oturma izni veya sözleşmenin yenilenmesi gibi süreçlerin işveren inisiyatifine bağlı olması, göçmen işçilerin işyerinde karşılaştıkları tehlikeleri bildirmelerini ve hak arama mekanizmalarını kullanmalarını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır (ILO, 2018; Moyce ve Schenker, 2018). Bu durum, iş kazalarının ve tehlikeli çalışma koşullarının raporlanmamasına yol açarak İSG sistemlerinin fiili etkinliğini zayıflatmaktadır.

Dil engelleri ve kültürel farklılıklar da göçmen işçilerin İSG açısından karşılaştıkları temel sorun alanları arasında yer almaktadır. Birçok ülkede İSG eğitimleri ve bilgilendirme materyalleri yalnızca yerel dilde sunulmakta; bu durum göçmen işçilerin riskleri tam olarak kavramasını ve güvenli çalışma pratiklerini benimsemesini güçleştirmektedir. Uluslararası çalışmalar, dil ve iletişim engellerinin iş kazası riskini artıran temel faktörlerden biri olduğunu; özellikle yeni gelen ve kayıt dışı çalışan göçmen işçilerin bu açıdan daha kırılgan bir konumda bulunduğunu ortaya koymaktadır (ILO, 2018; Moyce ve Schenker, 2018).

Göçmen işçilerin İSG sorunlarını derinleştiren bir diğer önemli unsur, kayıt dışı istihdamdır. Küresel ölçekte göçmen işçilerin önemli bir bölümü, özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde, kayıt dışı çalışma biçimleri içinde istihdam edilmektedir. Kayıt dışılık, göçmen işçilerin sosyal güvenlik sistemlerine erişimini engellediği gibi, işyerlerinde İSG standartlarının uygulanmasını da fiilen ortadan kaldırmaktadır. Kayıt dışı çalışan göçmen işçiler iş kazası geçirdiklerinde çoğu zaman sağlık hizmetlerine erişememekte ya da yaşanan kazalar resmî kayıtlara yansımamaktadır (Ahonen vd., 2007; ILO, 2018; Hargreaves vd., 2019).

Bu bulgular, göçmen işçilerin İSG sorunlarının yalnızca “daha fazla kaza” olgusuyla sınırlı biçimde ele alınamayacağını açıkça göstermektedir. Asıl meselenin, riskin belirli emek piyasası yapıları içinde sistematik biçimde üretilmesi ve aynı zamanda görünmezleştirilmesi olduğu söylenebilir. Uluslararası literatürde, resmî istatistiklerin birçok ülkede göçmen işçilerin yaşadığı iş kazalarını ve meslek hastalıklarını olduğundan düşük gösterdiği; bu durumun politika yapıcılarının sorunun gerçek boyutunu kavramasını güçleştirdiği vurgulanmaktadır (ILO, 2018; Hargreaves vd., 2019; Moyce ve Schenker, 2018).

Göçmen işçilerin maruz kaldığı riskler yalnızca fiziksel tehlikelerle sınırlı değildir. Uluslararası çalışmalar, göçmen işçilerin psikososyal risklere de

daha fazla maruz kaldığını ortaya koymaktadır. İş güvencesizliği, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi faktörler, göçmen işçilerin ruhsal sağlıklarını olumsuz etkilemekte; bu psikososyal yük, yorgunluk, stres ve dikkat dağınıklığı yoluyla iş kazası riskini dolaylı olarak artırmaktadır (ILO, 2018; Moyce ve Schenker, 2018). Bu durum, iş sağlığı ve güvenliğinin yalnızca fiziksel risklerle sınırlı olmayan, çok boyutlu bir politika alanı olduğunu göstermektedir (ILO, 2019; ILO, 2023).

Uluslararası düzeyde göçmen işçilerin sağlık ve güvenliklerine yönelik politika yaklaşımları incelendiğinde, normatif çerçevenin büyük ölçüde mevcut olduğu görülmektedir. ILO sözleşmeleri ve tavsiye kararları, göçmen işçilerin yerli işçilerle eşit İSG standartlarına sahip olması gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, literatür bu normların ulusal düzeyde uygulanmasında ciddi boşluklar bulunduğunu; özellikle kayıt dışı alanlarda ve küçük ölçekli işletmelerde bu standartların fiilen hayata geçirilemediğini göstermektedir (ILO, 2021; Hargreaves vd., 2019).

Bu durum, göçmen işçilerin İSG alanındaki sorunlarının neden salt bir mevzuat meselesi olarak ele alınamayacağını ortaya koymaktadır. Sorun, yasal düzenlemelerin varlığından ziyade, bu düzenlemelerin kayıt dışı alanlara, geçici çalışma ilişkilerine ve göçmen emeğin yoğunlaştığı sektörlerle ne ölçüde nüfuz edebildiğiyle ilişkilidir. Göçmen işçilerin yoğunlaştığı sektörlerin denetim dışı kalması, İSG sistemlerinin yapısal sınırlarını görünür kılmaktadır (ILO, 2018; Porru vd., 2022).

Sonuç olarak küresel literatür, göçmen işçilerin İSG alanında karşılaştıkları sorunların evrensel bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Tehlikeli işlerde yoğunlaşma, kayıt dışılık, dil engelleri, güç dengesizliği ve görünmezlik, farklı ülkelerde benzer biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu ortak örüntüler, söz konusu risklerin bireysel ya da kültürel faktörlerle açıklanamayacağını; emek piyasalarının yapısal özellikleri ve sosyal politika tercihleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu küresel çerçeve, Türkiye örneğinin analizinde karşılaştırmalı bir zemin sunmaktadır. Bir sonraki bölümde, Türkiye’de göçmen ve mülteci işgücünün emek piyasasındaki konumu ele alınarak, küresel düzeyde tanımlanan bu risk örüntülerinin Türkiye bağlamında nasıl somutlaştığı tartışılacaktır.

3. Türkiye’de Göçmen ve Mülteci İşgücünün Emek Piyasasındaki Yapısal Konumu

Türkiye’de göçmen ve mülteci işgücünün emek piyasasındaki konumu, son on yılda yaşanan kitlesel göç hareketleriyle birlikte belirgin biçimde dönüşmüştür. Özellikle Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye’ye yönelen zorunlu

göç, ülkenin işgücü piyasasında hem niceliksel hem de niteliksel değişimlere yol açmıştır. Uluslararası kuruluşların verileri, Türkiye'nin geçici koruma altındaki nüfus bakımından dünyadaki en büyük ev sahibi ülkelerden biri hâline geldiğini göstermektedir (3RP, 2024; UNHCR, 2024). Bu durum, Türkiye'yi göçmen emeğinin emek piyasasına eklemlenme biçimlerinin ve bu eklemlenmenin ürettiği yapısal kırılmalıkların gözlemlenebileceği kritik bir örnek ülke konumuna taşımaktadır.

Mevcut akademik ve kurumsal çalışmalar, Türkiye'deki göçmen ve mülteci nüfusun önemli bir bölümünün çalışma çağında olduğunu ve emek piyasasına katılımın büyük ölçüde düşük vasıf gerektiren işlerde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ampirik bulgular, özellikle Suriyeli sığınmacıların istihdamının emek-yoğun, düşük ücretli ve güvencesiz sektörlerde yoğunlaştığını; bu durumun emek piyasasında kalıcı bir segmentasyon yarattığını göstermektedir (Demirci ve Kırdar, 2023). Türkiye literatürünü sentezleyen çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde, göçmen ve mülteci işgücünün emek piyasasına ağırlıklı olarak kırılmal ve ikincil işgücü segmentleri üzerinden eklemlendiği görülmektedir (Dikkaya ve Dinçer, 2023). Bu yapı, küresel literatürde tanımlanan göçmen emeğin ikincil emek piyasalarına yönlendirilmesi örüntüsüyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Türkiye'de göçmen işgücünün hukuki statüsü, büyük ölçüde "geçici koruma" rejimi üzerinden şekillenmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği (2014), bu statü altındaki yabancıların çalışma hakkını tanımakla birlikte, bu hakkın fiili kullanımı önemli ölçüde idari ve yapısal sınırlamalara tabidir. Çalışma izninin işveren aracılığıyla alınması, belirli sektör ve illerde uygulanan kotalar ve küçük ölçekli işletmelerde yaşanan uygulama güçlükleri, göçmen işçilerin önemli bir bölümünü çalışma izni sisteminin dışında bırakmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, 2016). UNHCR ve 3RP tarafından yayımlanan raporlar, çalışma iznine erişimdeki bu sınırlılıkların göçmen işçileri kayıt dışı istihdama yönelten temel faktörlerden biri olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır (3RP, 2024; UNHCR, 2025).

Bu hukuki ve idari çerçeve, göçmen ve mülteci işgücünün Türkiye'de büyük ölçüde kayıt dışı ve güvencesiz istihdam biçimleriyle emek piyasasına eklemlenmesine zemin hazırlamaktadır. Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların işgücü piyasasına entegrasyonunu inceleyen çalışmalar, bu grubun ağırlıklı olarak tekstil, inşaat, tarım, gıda ve hizmet gibi emek-yoğun sektörlerde yoğunlaştığını; söz konusu sektörlerde uzun çalışma saatleri, düşük ücretler ve sosyal güvenceden yoksun çalışma koşullarının yaygın olduğunu ortaya koymaktadır (Dikkaya ve Dinçer, 2023). Nicel verilere dayanan ampirik analizler ise göçmen işçilerin büyük ölçüde düşük verimlilikli ve güvencesiz

işlerde istihdam edildiğini ve bu durumun emek piyasasında kalıcı bir segmentasyon eğilimini güçlendirdiğini göstermektedir (Demirci ve Kırdar, 2023).

Bu çerçevede göçmen ve mülteci işgücünün emek piyasasındaki yapısal konumu, belirli temel boyutlar üzerinden daha sistematik biçimde izlenebilmektedir. Tablo 1, göçmen işçilerin hukuki statüleri, yoğunlaştıkları sektörler ve istihdam biçimleri arasındaki ilişkiyi görünür kılarak, bu yapıların ürettiği kırılğanlık alanlarını analitik bir çerçeve içinde özetlemektedir. Tablo, göçmen emegın Türkiye’de emek piyasasına nasıl ve hangi mekanizmalar aracılığıyla eklemlendiğini; bu eklemlenmenin iş sağlığı ve güvenliği açısından hangi riskleri sistematik olarak ürettiğini bütüncül biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de Göçmen İşçilerin Emek Piyasasındaki Yapısal Konumu

Yapısal Boyut	Temel Özellikler	Emek Piyasasına Yansıması	İSG Açısından Sonuçlar
Hukuki Statü	Geçici koruma rejimi; çalışma iznine erişimin işveren aracılığıyla yapılandırılması	Çalışma iznine erişimde sınırlılık; kayıt dışı istihdama yönelim	İSG mevzuatına fiili erişimin zayıflaması
Sektörel Yoğunlaşma	İnşaat, tarım, tekstil, imalat, hizmetler	Yüksek riskli ve düşük vasıf gerektiren işlerde yoğunlaşma	İş kazası ve meslek hastalığı riskinin artması
İstihdam Biçimi	Kayıt dışı veya yarı kayıtlı çalışma; geçici ve güvencesiz ilişkiler	Sosyal güvenlik ve hak kayıpları	İş kazalarının ve hastalıkların bildirilememesi
İşyeri Ölçeği	Küçük ve orta ölçekli işletmelerde yoğunlaşma	Denetim dışı çalışma koşulları	İSG önlemlerinin uygulanmaması
Güç İlişkileri	İşveren karşısında yapısal bağımlılık	Hak talep etme kapasitesinin sınırlanması	Risklerin dile getirilememesi
Dil ve Sosyal Ağlar	Türkçe yeterliliğinin sınırlı olması; enformel araçlar	Asimetrik bilgi ilişkileri	İSG eğitimlerine erişimde sorunlar
Toplumsal Cinsiyet	Kadınların bakım ve ev içi hizmetlerde yoğunlaşması	Çifte güvencesizlik	Görünmez ve denetimsiz riskler

Tabloda özetlenen yapısal özellikler, Türkiye’de göçmen emegın yoğunlaştığı sektörlerin ortak karakteristiklerini de açık biçimde

yansıtmaktadır. Emek-yoğun üretim biçimlerinin hâkim olduğu bu sektörlerde küçük ve orta ölçekli işletmeler ağırlıktadır ve işgücü denetimleri çoğu zaman sınırlı kalmaktadır. Denetim kapasitesinin zayıf olduğu bu alanlarda çalışma koşulları büyük ölçüde işveren inisiyatifine bırakılmakta; bu durum göçmen işçilerin iş güvencesi ve sosyal haklara erişimini daha da zayıflatmaktadır.

Göçmen işçilerin emek piyasasındaki konumunu belirleyen bir diğer önemli unsur, yerli işgücü ile kurulan hiyerarşik ilişkidir. Türkiye’de göçmen işçiler çoğu zaman yerli işçilerin çalışmak istemediği, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde istihdam edilmekte; bu durum onları ikincil işgücü piyasası olarak tanımlanan alanlara sıkıştırmaktadır (Akyıldız vd., 2020). Bu ikincil konum, göçmen işçilerin ücret pazarlığı yapma, çalışma koşullarına itiraz etme ve hak talep etme kapasitelerini yapısal olarak sınırlandırmaktadır.

Dil engeli ve sosyal ağlara sınırlı erişim de göçmen işçilerin emek piyasasındaki kırılganlığını artıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. Türkçe bilmeyen ya da sınırlı düzeyde bilen göçmen işçiler, iş bulma süreçlerinde çoğu zaman enformel araçlara, hemşeri ağlarına veya kayıt dışı işverenlere bağımlı hâle gelmektedir. Bu durum, işgücü piyasasında asimetrik bilgi ilişkileri yaratmakta ve göçmen işçilerin daha kötü çalışma koşullarını kabul etmelerine yol açmaktadır (Yıldırım vd., 2023).

Kadın göçmen işçilerin emek piyasasındaki konumu ise daha da kırılgandır. Uluslararası raporlar, göçmen kadınların ağırlıklı olarak ev içi hizmetler, bakım emeği ve enformel sektörlerde istihdam edildiğini; bu alanların büyük ölçüde denetim dışı kaldığını göstermektedir (3RP, 2024; UNHCR, 2024). Bu durum, göçmen kadın işçilerin hem çalışma yaşamında hem de sosyal politika mekanizmalarına erişimde çifte dezavantaj yaşamasına yol açmaktadır.

Türkiye’de göçmen ve mülteci işgücünün emek piyasasındaki bu yapısal konumu, iş sağlığı ve güvenliği açısından belirleyici bir arka plan oluşturmaktadır. Kayıt dışılık, küçük ölçekli işletmelerde yoğunlaşma, denetim dışı alanlar ve işverenle kurulan yapısal güç dengesizliği, İSG risklerinin tesadüfi değil, sistematik biçimde üretilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği sorunlarını anlayabilmek, öncelikle bu çalışma rejiminin nasıl kurulduğunu ve nasıl yeniden üretildiğini analiz etmeyi gerektirmektedir.

Bu yapısal çerçeve, bir sonraki bölümde ele alınacak olan iş sağlığı ve güvenliği sorunlarının neden bireysel ihmallerden ziyade kurumsal ve yapısal nitelik taşıdığını kavramak açısından kritik öneme sahiptir.

4. Türkiye’de Göçmen ve Mülteci İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği Sorunları

Göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanında maruz kaldıkları riskler, bir önceki bölümde ortaya konulan emek piyasasındaki yapısal konumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Hukuki statü, sektörel yoğunlaşma ve istihdam biçimleri gibi yapısal boyutlar, bu risklerin neden belirli alanlarda yoğunlaştığını anlamak açısından belirleyici bir çerçeve sunmaktadır. Nitekim Tablo 1’de özetlenen yapısal özellikler, göçmen emeğinin Türkiye emek piyasasında hangi mekanizmalar üzerinden kırılğanlaştığını ve bu kırılğanlığın iş sağlığı ve güvenliği risklerine nasıl dönüştüğünü bütüncül biçimde görünür kılmaktadır.

Türkiye’de göçmen ve mülteci işçilerin İSG sorunları, emek piyasasındaki kırılğan ve güvencesiz konumlarıyla yakından bağlantılıdır. Göçmen işçiler çoğunlukla yüksek riskli sektörlerde, yetersiz denetim koşulları altında ve sınırlı sosyal koruma mekanizmalarına erişerek çalışmakta; bu durum iş kazaları ve meslek hastalıkları riskinin sistematik biçimde artmasına yol açmaktadır. Türkiye odaklı akademik çalışmalar ve saha araştırmaları, göçmen işçilerin İSG açısından yerli işçilere kıyasla daha dezavantajlı bir konumda bulunduğunu ortaya koymaktadır (Akyıldız vd., 2020).

Türkiye’de göçmen işçilerin yoğunlaştığı inşaat, tarım, tekstil ve imalat sektörleri, aynı zamanda iş kazalarının en sık görüldüğü alanlar arasında yer almaktadır. Özellikle inşaat sektöründe çalışan göçmen işçiler; yüksekte çalışma, ağır ekipman kullanımı, geçici iş ilişkileri ve kişisel koruyucu donanımına sınırlı erişim gibi ciddi risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Tarım sektöründe ise uzun çalışma saatleri, mevsimlik istihdam biçimleri ve pestisitler başta olmak üzere kimyasal maddelere maruziyet, iş sağlığı açısından önemli sorunlar yaratmaktadır. Bu sektörlerde göçmen işçilerin çoğu zaman herhangi bir İSG eğitimi almadan çalışmaya başlaması, mevcut riskleri daha da derinleştirmektedir (Akyıldız vd., 2020; ILO, 2018).

Göçmen ve mülteci işçilerin İSG sorunlarını ağırlaştıran temel faktörlerden biri, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının bildirilmemesidir. Yıldırım ve arkadaşlarının (2023) saha çalışmasına dayanan bulguları, göçmen işçilerin önemli bir bölümünün iş kazası geçirmesine rağmen bu kazaları resmî mercilere bildirmediğini göstermektedir. Bildirim yapılmamasının nedenleri arasında işini kaybetme korkusu, çalışma iznine ilişkin belirsizlikler, işveren baskısı ve hukuki süreçlere dair bilgi eksikliği yer almaktadır. Uluslararası literatür, özellikle oturum ve çalışma statüsünün işveren inisiyatifine bağlı olduğu durumlarda, göçmen işçilerin tehlikeli çalışma koşullarını bildirme konusunda ciddi çekinceler yaşadığını ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği

Temel Haklar Ajansı (FRA), göçmen işçilerin hukuki statülerine bağlı kırılğanlıklarının sömürüye ve denetim dışı çalışmaya zemin hazırladığını; bu durumun iş kazalarının ve ihlallerin raporlanmasını sistematik biçimde baskıladığını vurgulamaktadır (FRA, 2015). Bu bağlamda bildirim eksikliği, bireysel bir tercih değil, yapısal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

İSG eğitimlerine erişim de göçmen işçiler açısından kritik bir sorun alanıdır. Türkiye’de işverenlerin İSG eğitimlerini büyük ölçüde yalnızca Türkçe olarak sunması, dil engeli nedeniyle göçmen işçilerin bu eğitimlerden etkin biçimde yararlanamamasına neden olmaktadır. Akyıldız ve arkadaşları (2020), göçmen işçilerin önemli bir bölümünün işyerindeki riskleri tam olarak kavrayamadığını ve kişisel koruyucu donanımın doğru kullanımına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmektedir. Uluslararası literatürde, dil ve okuryazarlık engellerinin İSG eğitimlerinin etkinliğini doğrudan zayıflattığı; standart eğitim modellerinin göçmen işçiler açısından koruyucu bir işlev üretmediği ortaya konulmuştur (Arcury, Estrada ve Quandt, 2010). Moyce ve Schenker (2018) ise dil bariyerinin yalnızca iletişim sorunu değil, riskin üretildiği temel mekanizmalardan biri olduğunu vurgulamaktadır.

Göçmen işçilerin İSG alanında karşılaştıkları bir diğer önemli sorun, işyeri denetimlerinin sınırlı kapsayıcılığıdır. Kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu işyerlerinde denetim mekanizmaları ya hiç işlememekte ya da son derece yüzeysel kalmaktadır. Özellikle küçük ölçekli işletmelerde ve geçici iş ilişkilerinde, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin uygulanıp uygulanmadığı büyük ölçüde işverenin inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu durum, göçmen işçilerin yüksek risk altında çalışmasına rağmen koruyucu mekanizmalara fiilen erişememesine yol açmaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK], 2022).

Meslek hastalıkları açısından bakıldığında, göçmen işçilerin maruz kaldığı risklerin büyük bölümü uzun vadeli ve birikimsel nitelik taşımaktadır. Tekstil ve imalat sektörlerinde çalışan göçmen işçiler; toz, kimyasal maddeler ve ergonomik risklere uzun süre maruz kalmakta, ancak bu maruziyetler çoğu zaman meslek hastalığı olarak tanınmamaktadır. Kayıt dışı çalışma ve sosyal güvenlikten yoksunluk, meslek hastalıklarının tanı ve bildirim süreçlerini fiilen işlevsiz hâle getirmektedir. Bu durum, göçmen işçilerin sağlık sorunlarının çoğu zaman bireysel kader ya da kaçınılmaz bir sonuç olarak algılanmasına yol açmaktadır (ILO, 2018; Yıldırım vd., 2023).

Psikososyal riskler de göçmen işçilerin İSG profilinin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. İş güvencesizliği, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler ve ayrımcılık deneyimleri, göçmen işçilerin ruhsal sağlıklarını olumsuz etkilemektedir. Bu psikososyal yük, yorgunluk, stres ve dikkat dağınıklığı

yoluyla iş kazası riskini dolaylı olarak artırmakta ve güvenli olmayan çalışma pratiklerini pekiştirmektedir. Buna karşın psikososyal riskler, Türkiye’de İSG politikalarında hâlen sınırlı ölçüde ele alınmaktadır (ILO, 2018; Moyce ve Schenker, 2018).

Türkiye’de göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanında karşılaştıkları sorunların önemli bir özelliği, bu sorunların sıklıkla bireysel hatalar, kültürel uyum eksikliği ya da bilinç yoksunluğu üzerinden açıklanmasıdır. Oysa mevcut akademik bulgular, göçmen işçilerin maruz kaldığı risklerin büyük ölçüde yapısal nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Türkiye’de Suriyeli sığınmacıların işgücü piyasasına entegrasyonunu inceleyen çalışmalar, çalışma izni sisteminin sınırlılıkları, kayıt dışı istihdamın yaygınlığı ve işveren bağımlılığına dayalı çalışma ilişkilerinin, göçmen işçilerin kırılğan konumunu sistematik biçimde yeniden ürettiğini göstermektedir (Dikkaya ve Dinçer, 2023). Benzer biçimde, ampirik analizlere dayanan araştırmalar, göçmen işçilerin ağırlıklı olarak düşük verimlilikli ve güvencesiz işlerde istihdam edildiğini; bu yapısal konumun denetim mekanizmalarına erişimi sınırlandırarak İSG risklerini artırdığını ortaya koymaktadır (Demirci ve Kırdar, 2023; Akyıldız vd., 2020).

Bu bağlamda Türkiye’de göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği sorunları, yalnızca teknik önlemlerle çözülebilecek bir alan olarak değerlendirilemez. Sorun, emek piyasasının işleyişi ve sosyal politika tercihlerinin doğrudan bir yansımasıdır. Göçmen işçilerin İSG alanında yaşadığı sorunlar, sosyal koruma sistemlerinin kapsayıcılığına ve denetim mekanizmalarının etkinliğine ilişkin daha geniş bir tartışmayı gerekli kılmaktadır.

Bu bölümde ele alınan bulgular, göçmen işçilerin İSG sorunlarının tesadüfi değil, yapısal örüntülerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bir sonraki bölümde, bu risklerin neden çoğu zaman görünmez kaldığı; kayıt dışılık ve veri körlüğü bağlamında ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu analiz, Türkiye’de göçmen işçilere yönelik İSG politikalarının neden sınırlı etki ürettiğini daha net biçimde ortaya koyacaktır.

5. Kayıt Dışlık ve Görünmez Riskler: Veri Körlüğü Sorunu

Kayıt dışı istihdamın yarattığı veri körlüğü, yalnızca istatistiksel bir eksiklik olarak değil; önceki bölümlerde ve Tablo 1’de ortaya konulan emek piyasası konumlanmasının doğrudan bir sonucu olarak ele alınmalıdır. Özellikle küçük ölçekli işletmelerde, enformel çalışma ilişkilerinde ve geçici istihdam biçimlerinde yoğunlaşan göçmen emeği, iş kazaları ve meslek hastalıklarının sistematik biçimde kayıt dışı kalmasına yol açmaktadır. Bu yapısal

konumlanma, göçmen işçilerin maruz kaldığı risklerin yalnızca artmasına değil, aynı zamanda kamusal veri üretim süreçlerinde görünmezleşmesine de neden olmaktadır.

Türkiye’de göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği sorunlarının analizinde karşılaşılan en temel metodolojik güçlüklerden biri, kayıt dışı istihdamın yarattığı veri körlüğüdür. Kayıt dışılık, yalnızca bir istihdam biçimi olarak değil; iş kazalarının, meslek hastalıklarının ve işle ilişkili sağlık risklerinin istatistiksel olarak görünmez kalmasına yol açan yapısal bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bu durum, göçmen işçilerin İSG alanında maruz kaldıkları risklerin gerçek boyutunun tespit edilmesini önemli ölçüde zorlaştırmaktadır (ILO, 2018; Hargreaves vd., 2019; Moyce ve Schenker, 2018).

Türkiye’de kayıt dışı istihdam, genel işgücü piyasası açısından da yapısal bir sorun niteliği taşımaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) verileri, özellikle tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde kayıt dışı çalışmanın yüksek oranlarda seyrettiğine işaret etmektedir (TÜİK, 2024). Göçmen ve mülteci işçiler bu sektörlerde yoğunlaştığından, kayıt dışılık olgusu göçmen emeği açısından çok daha belirgin bir hâl almaktadır. Bu yapı, göçmen işçilerin iş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin deneyimlerinin resmî istatistiklere yansımamasına neden olmakta; risklerin toplumsal ölçekte görünür kılınmasını engellemektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) yayımladığı iş kazası ve meslek hastalığı istatistikleri, yalnızca kayıtlı çalışanları kapsamaktadır. Bu durum, göçmen işçilerin önemli bir bölümünün fiilen bu istatistiklerin dışında kalması anlamına gelmektedir (SGK, 2022). Dolayısıyla resmî verilerde göçmen işçilere ilişkin iş kazası oranlarının düşük görünmesi, bu grubun daha az risk altında olduğunu değil; aksine risklerin büyük ölçüde kayıt altına alınamadığını düşündürmektedir. Bu metodolojik sınırlılık, göçmen işçilerin İSG alanındaki durumunun olduğundan daha az sorunluymuş gibi algılanmasına yol açmaktadır.

Bu veri körlüğü, yalnızca nicel bir eksiklik değil; aynı zamanda politika üretimini doğrudan etkileyen yapısal bir sorundur. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının istatistiksel olarak görünmez kalması, göçmen işçilerin İSG alanında özel politika hedefi olarak tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Sosyal politika araçlarının büyük ölçüde resmî verilere dayanması, kayıt dışı çalışan göçmen işçilerin yaşadığı risklerin politika gündeminin dışında kalmasına neden olmaktadır (ILO, 2018; ILO, 2021).

Akademik saha çalışmaları, bu görünmezliğin nasıl üretildiğini daha açık biçimde ortaya koymaktadır. Yıldırım ve arkadaşlarının (2023) nitel araştırması, göçmen işçilerin iş kazası geçirdiklerinde çoğu zaman sağlık kuruluşlarına başvurmadığını ya da yapılan başvuruların iş kazası olarak kaydedilmediğini göstermektedir. Bildirim yapılmamasının nedenleri arasında işini kaybetme korkusu, sınır dışı edilme endişesi, hukuki süreçlere ilişkin bilgi eksikliği ve işveren baskısı yer almaktadır. Türkiye bağlamında yapılan saha araştırmaları da özellikle kayıt dışı çalışan göçmen işçilerin iş kazası deneyimlerinin sistematik biçimde görünmez kaldığını ortaya koymaktadır (Acar vd., 2025).

Uluslararası literatür, bu veri körlüğünün yalnızca Türkiye’ye özgü olmadığını, göçmen emeğinin yoğun olduğu birçok ülkede benzer biçimde üretildiğini göstermektedir. Sistematik derlemeler, göçmen işçilerin İSG alanında maruz kaldıkları risklerin, resmî istatistiklerde çoğu zaman olduğundan düşük raporlandığını ve özellikle kayıt dışı çalışan göçmenlerin veri üretim süreçlerinin tamamen dışında kaldığını vurgulamaktadır (Hargreaves vd., 2019; Porru vd., 2022). Bu durum, göçmen işçilerin yaşadığı kazaların bireysel talihsizlikler olarak algılanmasına ve yapısal nedenlerin geri planda kalmasına yol açmaktadır.

Veri körlüğü, meslek hastalıkları alanında daha da belirgin hâle gelmektedir. Meslek hastalıklarının tanı ve bildirim süreçleri uzun süreli izleme ve resmî kayıt gerektirdiğinden, kayıt dışı çalışan göçmen işçiler açısından bu süreçler fiilen erişilemez durumdadır. Tekstil, imalat ve tarım gibi sektörlerde yoğun kimyasal ve fiziksel maruziyetlere rağmen, göçmen işçiler arasında meslek hastalığı tanılarının son derece sınırlı olması bu yapısal sorunun somut bir göstergesidir (SGK, 2022).

Kayıt dışılığın yoğun olduğu sektörlerde denetim mekanizmalarının işleyişi de önemli ölçüde sınırlıdır. Denetimler büyük ölçüde kayıtlı işyerleriyle sınırlı kalmakta; küçük ölçekli işletmeler, taşeron ilişkileri ve enformel üretim alanları İSG sisteminin fiili kapsamı dışında kalmaktadır. Türkiye’de göçmen emeğinin yoğunlaştığı tekstil sektörüne ilişkin saha raporları, özellikle atölye tipi üretim alanlarında İSG önlemlerinin büyük ölçüde kâğıt üzerinde kaldığını ve denetimlerin bu alanlara nüfuz edemediğini ortaya koymaktadır (Clean Clothes Campaign, 2019). Benzer biçimde, Türkiye’de farklı sektörleri kapsayan ampirik çalışmalar, göçmen işçilerin yoğunlaştığı küçük ve orta ölçekli işletmelerde iş kazası riskinin yüksek olmasına rağmen denetim kapasitesinin son derece sınırlı olduğunu göstermektedir (Acar vd., 2025).

Bu bağlamda kayıt dışılık, göçmen işçilerin İSG sorunlarını yalnızca artırmakla kalmamakta; aynı zamanda bu sorunların kamusal alanda tartışılmasını ve kurumsal sorumluluk mekanizmalarının işlemesini de zorlaştırmaktadır. Görünmez riskler, denetim mekanizmalarının etkinliğini zayıflatmakta ve işveren sorumluluğunun fiilen ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Denetimlerin yapısal sınırları, göçmen işçilerin yoğunlaştığı alanların İSG sisteminin dışında kalmasına neden olmaktadır (Porru vd., 2022).

Veri körlüğünün bir diğer sonucu, göçmen işçilerin İSG alanında “istisnai” ya da “marjinal” bir grup olarak algılanmasıdır. Oysa saha çalışmaları ve uluslararası raporlar, göçmen işçilerin belirli sektörlerde işgücünün önemli bir bölümünü oluşturduğunu ortaya koymaktadır (ILO, 2021). Bu durum, göçmen işçilerin İSG sorunlarının tali değil, emek piyasasının yapısal işleyişiyle doğrudan bağlantılı bir mesele olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak Türkiye’de göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanında karşılaştıkları sorunların önemli bir bölümü, kayıt dışılık ve buna bağlı veri körlüğü nedeniyle görünmez kalmaktadır. Bu görünmezlik, yalnızca akademik analizleri değil, sosyal politika üretim süreçlerini de sınırlamaktadır. Göçmen işçilere yönelik etkili İSG politikalarının geliştirilebilmesi için, kayıt dışı istihdamın yarattığı veri boşluklarının açık biçimde tanınması ve bu boşlukları gidermeye yönelik bütüncül yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir.

Bir sonraki bölümde, bu veri körlüğünün sosyal politika alanında nasıl bir açmaza dönüştüğü ele alınacak; mevcut mevzuat ve uygulamaların neden göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği ihtiyaçlarına yanıt veremediği tartışılacaktır.

6. Sosyal Politika Açmazları ve İş Sağlığı ve Güvenliği

Göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği açısından karşılaştıkları sosyal politika açmazları, bir önceki bölümlerde ortaya konulan emek piyasası konumlanması dikkate alınmadan ele alındığında, uygulama düzeyinde etkili ve sürdürülebilir sonuçlar üretmekte zorlanmaktadır. Tablo 1’de özetlenen hukuki statüye bağlı sınırlılıklar, sektörel yoğunlaşmalar ve istihdam biçimleri, göçmen işçilerin İSG alanında neden mevcut politika araçlarıyla yeterince korunamadığını anlamak açısından temel bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda göçmen işçilerin İSG sorunları, sosyal politikanın kapsayıcılığına ilişkin yapısal sınırların en görünür hâle geldiği alanlardan birini oluşturmaktadır.

Türkiye’de göçmen ve mülteci işçilerin İSG alanında karşılaştıkları sorunlar, yalnızca uygulama eksiklikleriyle açıklanamaz. Temel meselelerden biri, mevcut sosyal politika çerçevesinin göçmen emegini nasıl tanımladığı ve hangi varsayımlar üzerinden ele aldığıyla ilgilidir. Göçmen işçilerin İSG sorunları, Türkiye’de sosyal politikanın geçicilik, koşulluluk ve işveren aracılığı gibi ilkeler üzerine kurulmasının yarattığı açmazları açık biçimde görünür kılmaktadır.

Türkiye’de göçmen işçilerin çalışma hakkı hukuki olarak tanınmış olmakla birlikte, bu hakkın fiili kullanımı büyük ölçüde belirli koşullara bağlıdır. Geçici Koruma Yönetmeliği ve ilgili çalışma izni düzenlemeleri, göçmenlerin işgücü piyasasına erişimini büyük ölçüde işveren aracılığıyla yapılandırmaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014; Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu, 2016). Bu yapı, iş sağlığı ve güvenliği açısından kritik sonuçlar doğurmaktadır. Göçmen işçilerin işyerindeki risklere itiraz etme, denetim talep etme ve hak arama kapasiteleri, işverenle kurulan bu bağımlı ilişki nedeniyle yapısal olarak sınırlandırılmaktadır. Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışma yaşamlarını inceleyen ampirik çalışmalar, bu belirsiz ve koşullu statünün güvencesizliği derinleştirdiğini ve iş sağlığı ve güvenliği risklerini sistematik hâle getirdiğini ortaya koymaktadır (Altuntaş, Azizoğlu ve Davis, 2021).

Bu durum, iş sağlığı ve güvenliğinin temel ilkelerinden biri olan önleyicilik yaklaşımı ile belirgin bir gerilim yaratmaktadır. İSG mevzuatı, risklerin ortaya çıkmadan önce tespit edilmesini ve önlenmesini esas alırken; göçmen işçilerin fiili çalışma rejimi, risklerin çoğu zaman ancak kaza ya da sağlık sorunu ortaya çıktıktan sonra görünür olabildiği bir yapıyı teşvik etmektedir. Dolayısıyla göçmen işçiler açısından İSG, önleyici bir politika alanı olmaktan ziyade, çoğu zaman telafisi mümkün olmayan zararların ardından devreye giren sınırlı bir müdahale alanına indirgenmektedir.

Sosyal politika açmazlarının bir diğer boyutu, denetim mekanizmalarının kapsayıcılığının sınırlı olmasıdır. Türkiye’de İSG denetimleri büyük ölçüde kayıtlı işyerleri üzerinden yürütülmektedir. Oysa göçmen işçilerin yoğunlaştığı sektörlerin önemli bir bölümü kayıt dışı ya da yarı kayıtlı çalışma biçimleriyle karakterizedir. Bu durum, göçmen işçilerin fiilen İSG sisteminin dışında kalmasına yol açmaktadır. Denetim kapasitesinin kayıt dışı alanlara nüfuz edememesi, İSG politikalarının etki alanını ciddi biçimde daraltmaktadır (SGK, 2022).

Uluslararası literatür, bu sorunun yalnızca Türkiye’ye özgü olmadığını ortaya koymaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO), güvencesiz ve kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu alanlarda

İSG politikalarının etkisinin sınırlı kaldığını; bu durumun özellikle göçmen işçiler açısından daha derin sağlık eşitsizlikleri yarattığını vurgulamaktadır (ILO ve WHO, 2021). Türkiye örneği, bu küresel eğilimin ulusal düzeydeki somut yansımalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer önemli sosyal politika açmazı, göçmen işçilerin İSG alanında açık biçimde hedef grup olarak tanımlanmamasıdır. Türkiye’de İSG politikaları genellikle sektörler ve işyeri ölçekleri üzerinden kurgulanmakta; göçmenlik statüsü risk analizi ve politika tasarımıyla ikincil bir değişken olarak ele alınmaktadır. Oysa saha çalışmaları, göçmen işçilerin aynı sektörde çalışan yerli işçilere kıyasla farklı ve daha yüksek risklere maruz kaldığını göstermektedir (Akyıldız vd., 2020). Bu durum, biçimsel eşitlik ilkesinin uygulamada eşitsiz sonuçlar üretebildiği bir politika alanı yaratmaktadır.

Dil ve bilgiye erişim sorunu da sosyal politika açmazlarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. İSG mevzuatı ve eğitimleri hukuken tüm çalışanları kapsasa da uygulamada bu içerikler büyük ölçüde yalnızca Türkçe sunulmaktadır. Bu durum, göçmen işçilerin riskler, haklar ve yükümlülükler konusunda bilgiye erişimini sınırlamakta; İSG’yi fiilen erişilmesi güç bir alan hâline getirmektedir. Bu sorun, bireysel uyum eksikliği olarak değil, politika tasarımıyla yapısal bir körlük olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal politika alanındaki bir diğer yapısal sorun, göçmen işçilerin İSG sorunlarının geçici bir mesele olarak ele alınmasıdır. Geçici koruma rejimi, göçmen işçilerin çalışma yaşamındaki varlığını süreksiz olarak tanımlamakta; bu durum uzun vadeli İSG politikalarının geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Oysa mevcut veriler, göçmen işçilerin Türkiye emek piyasasında kalıcı bir unsur hâline geldiğini göstermektedir (ILO, 2021). Geçicilik varsayımı üzerine kurulu politikalar, kalıcı risklere yanıt üretmekte yetersiz kalmaktadır.

Bu noktada göçmen işçilerin İSG sorunları, daha geniş bir prekarite (güvencesiz istihdam) tartışması içinde ele alınmalıdır. Uluslararası sistematik derlemeler, güvencesiz ve belirsiz çalışma koşullarının göçmen işçilerde hem fiziksel hem de ruhsal sağlık sorunlarını artırdığını; bu durumun sağlık eşitsizliklerini derinleştirdiğini ortaya koymaktadır (Ornek vd., 2022). Bu bulgular, göçmen işçilerin İSG sorunlarının teknik bir düzenleme meselesi olmanın ötesinde, sosyal adalet ve eşitlik bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu bağlamda Türkiye’de göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanında yaşadığı sorunlar, sosyal politikanın sınırlarını ve önceliklerini yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Mevzuatın varlığına rağmen uygulamadaki sınırlılıklar, denetim dışı alanlar ve veri körlüğü,

göçmen işçilerin İSG sorunlarını kronik bir nitelik kazandırmaktadır. Bu durum, iş sağlığı ve güvenliğinin teknik bir düzenleme alanı olmanın ötesinde, toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir politika alanı olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu bölümde tartışılan sosyal politika açmazları, göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği sorunlarının neden bireysel önlemlerle çözülemeyeceğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Sonuç bölümünde, bu analizler doğrultusunda daha kapsayıcı ve etkili bir İSG yaklaşımının hangi ilkeler üzerine inşa edilebileceği ele alınacaktır.

7. Sonuç ve Politika Yönelimleri

Bu kitap bölümünde sunulan analizler, göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanında karşılaştıkları sorunların münferit uygulama aksaklıklarından ya da bireysel ihmallerden kaynaklanmadığını; emek piyasasının yapısal işleyişi ve sosyal politika tercihlerinin doğrudan bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Küresel eğilimler ile Türkiye örneği birlikte değerlendirildiğinde, göçmen emegın hukuki statüsü, kayıt dışı istihdam biçimleri ve denetim mekanizmalarının sınırlılığı, İSG risklerinin sistematik biçimde üretilmesine ve yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır.

Türkiye’de göçmen işçiler hukuken iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının kapsamı içinde yer alsa da, kayıt dışılığın yaygınlığı ve denetim mekanizmalarının büyük ölçüde kayıtlı alanlarla sınırlı kalması, bu kapsayıcılığı fiilen zayıflatmaktadır. Bu durum, iş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin risklerin önemli bir bölümünün kamusal veri üretim süreçlerinde görünmez kalmasına yol açmakta; politika üretimini eksik ve sınırlı bir bilgi temeline hapsetmektedir. Dolayısıyla göçmen işçilerin İSG sorunları, yalnızca teknik düzenlemeler ya da mevzuat değişiklikleriyle değil, kayıt dışılığı ve veri körlüğünü merkeze alan bütüncül yaklaşımlarla ele alınmalıdır.

Bu çerçevede kapsayıcı bir iş sağlığı ve güvenliği politikasının temel yönelimlerinden biri, göçmen işçilerin özgül riskler taşıyan bir grup olarak açık biçimde tanınmasıdır. Biçimsel eşitlik ilkesine dayanan politikalar, uygulamada eşitsiz sonuçlar üretebilmekte; göçmen işçilerin maruz kaldığı yapısal kırılğanlıklar göz ardı edildiğinde İSG politikalarının koruyucu etkisi zayıflamaktadır. Bu nedenle risk değerlendirme süreçlerinde göçmenlik statüsünün, dil engelinin, kayıt dışı çalışmanın ve güvencesiz istihdam biçimlerinin belirleyici faktörler olarak dikkate alınması gerekmektedir.

Politika yönelimlerinin ikinci temel boyutu, veri üretimi ve izleme mekanizmalarının güçlendirilmesidir. Mevcut resmî istatistiklerin kayıt dışı çalışan göçmen işçileri kapsamaması, İSG alanında ciddi bir veri körlüğü

yaratmaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için idari kayıtların saha araştırmaları, nitel çalışmalar ve kurumsal raporlarla desteklendiği çok kaynaklı veri üretim modellerine ihtiyaç vardır. Göçmen işçilerin maruz kaldığı iş kazaları ve meslek hastalıklarının görünür kılınması, etkili ve hedefli politikaların geliştirilebilmesinin ön koşuludur.

Dil ve erişilebilirlik boyutu, kapsayıcı bir İSG yaklaşımının vazgeçilmez bir diğer unsurudur. İSG mevzuatı ve eğitimlerinin hukuken tüm çalışanları kapsaması, uygulamada eşit koruma sağlandığı anlamına gelmemektedir. Göçmen işçilerin dil engelleri nedeniyle riskleri, hakları ve yükümlülükleri yeterince kavrayamaması, İSG'yi fiilen erişilemez bir alan hâline getirmektedir. Bu nedenle İSG eğitimlerinin çok dilli, kültürel olarak uyarlanmış ve göçmen işçilerin çalışma gerçekliklerini gözeten biçimde tasarlanması gerekmektedir.

Son olarak, göç yönetimi, sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri ve işyeri denetiminden sorumlu kurumlar arasında kurumsal eşgüdümün güçlendirilmesi, İSG politikalarının etki alanını genişletmek açısından kritik öneme sahiptir. Göçmen işçilerin İSG sorunları, tekil kurumların müdahalesiyle çözülebilecek nitelikte değildir; bu sorunlar, sosyal politikanın farklı alanlarını kesen çok boyutlu bir yapı içinde ele alınmalıdır.

Sonuç olarak göçmen ve mülteci işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanında yaşadığı sorunlar, sosyal adalet ve eşitlik tartışmalarından bağımsız düşünülemez. Bu sorunların görünür kılınması ve yapısal nedenleriyle ele alınması, yalnızca göçmen işçilerin korunması açısından değil; çalışma yaşamının bütününde daha güvenli, daha sağlıklı ve daha adil koşulların tesis edilmesi açısından da temel bir politika gerekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Acar O, Kurt B, Koyu OA, Akbaba M, Nazlıcan E, İlter H, Kaya E, Şahin M. Difficult working conditions of migrant workers: an example of an industrial area in south of Türkiye. *ESTUDAM Public Health Journal*.2025;10(1):42-9. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.1563793>
- Ahonen, E. Q., Benavides, F. G., & Benach, J. (2007). Immigrant populations, work and health-a systematic literature review. *Scandinavian journal of work, environment & health*, 96-104.<https://doi.org/10.5271/sjweh.1112>
- Akyildiz, C., & Ekmekci, I. (2020). OHS problems of migrants in Turkey and the order of importance: Pareto analysis. *Sustainability*, 12(18), 7462. <https://doi.org/10.3390/su12187462>
- Altuntaş, O., Azizoğlu, V., & Davis, J. A. (2021). Exploring the occupational lives of Syrians under temporary protection in Turkey. *Australian Occupational Therapy Journal*, 68(5), 434-443. <https://doi.org/10.1111/1440-1630.12756>
- Arcury, T. A., Estrada, J. M., & Quandt, S. A. (2010). Overcoming language and literacy barriers in safety and health training of agricultural workers. *Journal of agromedicine*, 15(3), 236-248. <https://doi.org/10.1080/1059924X.2010.486958>
- Clean Clothes Campaign. (2019). *Syrian workers in Turkey’s garment industry*. <https://cleanclothes.org>
- Demirci, M., & Kırdar, M. G. (2023). The labor market integration of Syrian refugees in Turkey. *World Development*, 162, 106138. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.106138>
- Dikkaya, M., & Dinçer, S. (2023). Avrupa Birliği Göç Politikaları Üzerine Ekonomi Politik Bir İnceleme. Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi, 31(2), 195-219. <https://doi.org/10.29228/mjes.448>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2015). *Severe labour exploitation: Workers moving within or into the European Union*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-severe-labour-exploitation_en.pdf
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 29153). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf>
- Hargreaves, S., Rustage, K., Nellums, L. B., McAlpine, A., Pocock, N., Devakumar, D., ... & Zimmerman, C. (2019). Occupational health outcomes among international migrant workers: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health*, 7(7), e872-e882 10.1016/S2214-109X(19)30204-9
- International Labour Organization & World Health Organization. (2021). *Occupational safety and health in public health emergen-*

- cies. ILO & WHO. <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/bd7be140-fcff-4716-8018-2e4be627b948/content>
- International Labour Organization. (2018). *Improving the safety and health of migrant workers*. ILO. <https://www.ilo.org/resource/safety-and-health-migrant-workers>
- International Labour Organization. (2019). *Safety and health at the heart of the future of work*. ILO. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_686645.pdf
- International Labour Organization. (2021). *World employment and social outlook: Trends 2021*. ILO. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40dcomm/%40publ/documents/publication/wcms_795453.pdf
- International Labour Organization. (2023). *Global estimates on international migrant workers*. ILO. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/%40dgreports/%40dcomm/%40publ/documents/publication/wcms_808935.pdf
- Moyce, S. C., & Schenker, M. (2018). Migrant workers and their occupational health and safety. *Annual review of public health*, 39(1), 351-365. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-040617-013714>
- Ornek, O. K., Waibel, J., Wullinger, P., & Weinmann, T. (2022). Precarious employment and migrant workers' mental health: a systematic review of quantitative and qualitative studies. *Scandinavian journal of work, environment & health*, 48(5), 327. <https://doi.org/10.5271/sjweh.4019>
- Porru, S., & Baldo, M. (2022). Occupational health and safety and migrant workers: has something changed in the last few years?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), 9535. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159535>
- Regional Refugee and Resilience Plan (3RP). (2024). *Regional refugee and resilience plan in response to the Syria crisis*. UNDP, UNHCR. https://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2025/05/2024_3RP_Annual_Report_.pdf
- Sosyal Güvenlik Kurumu. (2022). *İş kazası ve meslek hastalıkları istatistikleri*. SGK. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ce7500eb1cb4/>
- Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu. (2016). *Yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmelik*. T.C. Resmî Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *İşgücü istatistikleri*. TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%B-C-%C4%B0statistikleri-Aral%C4%B1k-2024-53524&dil=1#:~:text=-Bu%20oran%20erkeklerde%20%66%2C9,%32%2C4%20olarak%20g->

er%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%-
C3%BC%202024%20y%C4%B1%C4%B1%20Aral%C4%B1k%20
ay%C4%B1nda,kad%C4%B1nlarda%20%36%2C6%20oldu.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2024). *Global trends: Forced displacement in 2023*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2024-06/global-trends-report-2023.pdf>

United Nations High Commissioner for Refugees. (2025). *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Güncel durum raporu*. UNHCR. https://help.unhcr.org/turkiye/tr/about-unhcr-in-turkey/?gad_source=1&gad_campaignid=22328733977&gbraid=0AAAAA-lOxGS1ykk_x0kQNFaKri6kkm9vq&-gclid=Cj0KCQiAr5nKBhCpARIsACa_NiPmvxwG0IKAY082sTsyvfVc-Gw05Nrants0AwfAS9198Dx6-SmUNCigaAnrdEALw_wcB

Yıldırım, O., Altunoğlu, M. K., & Geyik Yıldırım, S. (2023). Suriyeli Göçmen İşçilerin İş Sağlığı Ve Güvenliğini Etkileyen Faktörler. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (31), 267-287. <https://doi.org/10.56597/kausbcd.1245396>